Anmeldelser

Tips om medisinsk litteratur, andre bøker, filmer og elektroniske medier som bør anmeldes, sendes *tidsskriftet@legeforeningen.no*

Kritisk lys på kunnskapsbasert medisin

Ivar Sønbø Kristiansen, Gavin Mooney, red.
Evidence-Based Medicine. In its place
164 s, tab, ill. Oxfordshire: Routledge, 2004.
Pris GBP 65
ISBN 0-415-28321-3

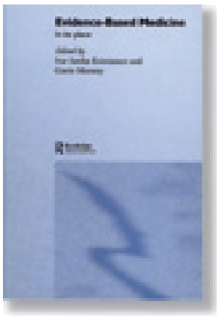

Kunnskapsbasert medisin og kunnskapsbasert praksis er i vinden og står i fare for å bli eit remedium som løyser det meste av dei problema vi har i helsetenesta. Då er det både forfriskande og på sin plass at feltet blir sett under eit kritisk lys. Denne engelskspråklege samlinga av 11 artiklar rettar seg til medisinarar, beslutningstakarar og studentar. Forfattarane, som alle er tunge internasjonale akademikarar, vurderer kunnskapsbasert medisin frå til dels svært ulike synsvinklar. Rett nok slår alle fast at vi treng eit solid vitskapleg beslutningsgrunnlag i helsetenesta, og dermed meir kunnskapsbasert medisin, men dei er i varierande grad kritisk til den status og den bruken feltet har fått.

Redaktørane åtvarar mot å sjå boka som dekkande på feltet, men den har likevel ein brei angrepsvinkel og ei stor spennvidde som speglar forfattarane sin faglege bakgrunn: helseøkonomi, epidemiologi, medisinsk beslutningsteori, klinisk medisin, medisinsk filosofi og internasjonal helse. Tematisk kan ein såleis finne alt frå ein spennande analyse av Archie Cochranes akademiske og etiske testamente og ein gjennomgang av randomiserte forsøk som reiskap i etiologisk forsking og førebyggjande medisin, til ei kritiske vurdering av omgrepet «numbers needed to treat».

Til tider verkar kritikken noko krampaktig. Det blir å slå inn opne dører når ein brukar mykje plass og krefter på metodeproblem og avgrensingar ved klinisk kontrollerte forsøk og metaanalysar. Slik kritikk og slike åtvaringar finn ein i dei fleste metodebøker om emnet. Meir relevant og viktig blir avgrensinga av kva kunnskapsbasert medisin kan brukast til. Den kan aldri erstatte skjønn og verdivurderingar i handsaming av enkeltpasientar og ikkje minst i helsepolitikken. Men også her er det nok vorte langt mellom fundamentalistane som er ueinige.

Trass i noko varierande kvalitet på bidraga er dette vorte ei bok verd å lese for alle som ønskjer å ha ei kritisk haldning også til det fagpolitisk korrekte.

Eg tilgir gjerne ein del trøyttande gjentakingar. Verre er det å tilgi prisen på boka. Ein må truleg vere helseøkonom, slik dei to redaktørane er, for å finne prisen på ca. 800 kroner rimeleg for ei engelskspråkleg bok på 160 sider. Kanskje helseøkonomien bør stå for tur for ei kritisk bok?

Olav Helge Førde
Institutt for samfunnsmedisin
Universitetet i Tromsø

Evaluering av smittevernsamarbeid rundt Østersjøen

Geir Hønneland, Lars Rowe
Health as international politics
Combating communicable diseases in the Baltic Sea region. 119 s, tab. Aldershot: Ashgate, 2004. Pris GBP 45.
ISBN 0-7546-4256-9

Statsministrene i landene rundt Østersjøen (i tillegg til i Norge og Island) besluttet i april 2000 å danne en Aksjonsgruppe (Task Force) for smittevern i området (1, 2). Aksjonsgruppen fortsatte til 2003 med norsk ledelse og sekretariat og evalueres i denne boken.

Den starter med en introduksjon med forklaringer av evalueringens rammer, mandat og metode. Deretter følger en beskrivelse av Aksjonsgruppens tilblivelse, organisering og arbeidsmåte. I kapittel 3 forsøker forfatterne å beskrive hvordan russere og baltere oppfattet Aksjonsgruppen og vestlige tilnærminger til smittevernet. Deretter forsøker de i kapittel 4 å beskrive hvilke bidrag Aksjonsgruppen gav til smittevernet i Østersjø-området. Til slutt følger en konklusjon der forfatterne blant annet kritisk vurderer sin egen evalueringsmetode. Hvert kapittel er utstyrt med forklarende sluttnoter. Bak i boken finnes en intervjuliste, en fyldig referanseliste og stikkordsregister.

Evalueringen bygger på dokumentstudier, deltaking i møter og intervjuer med nærmere hundre personer fra alle nivåer i samarbeidet og fra alle involverte land. Forfatterne peker på en rekke områder som ikke fungerte optimalt. Her er det lærdom å høste for alle som driver internasjonalt helsesamarbeid.

Initiativet endte, til tross for uttalte intensjoner om det motsatte, opp med en svært byråkratisk struktur med et sekretariat og grupper på fire-fem nivåer, alle med egne møter. Flere kritiserer at ansvarsfordelingen mellom nivåene var uklar, og at de involverte derfor strevde med å definere sin egen rolle. Frustrasjonen ble stor for mange da sekretariatet ikke ønsket å veilede dem.

Mange kritiserer også at bevilgningen av penger var lite transparent. En respondent refereres i boken: «Da det kom penger, visste vi ikke hvorfor eller for hvilke prosjekter.» Vi kan også lese at sekretariatslederen etter en omvisning i et tuberkuloselaboratorium uten videre delte ut 300 000 kroner til modernisering. Pussig nok har ikke forfatterne fått med seg at under halvparten av Aksjonsgruppens totale forbruk på om lag 150 millioner kroner gikk til direkte prosjektstøtte. Resten gikk til administrasjon, møter, reiser og om lag ti til «vestlige» ansatte.

Forfatterne forklarer også hvordan Aksjonsgruppen mislyktes i å bli noe mer enn et norskledet og norskfinansiert initiativ. Det diplomatiske fotarbeidet før lanseringen var ikke godt nok til å sikre reell politisk og finansiell støtte fra de andre nordiske landene og Tyskland.

I det interessante kapittel 3 «Western vs. Post-Soviet Medicine» gir forfatterne først en innsiktsfull beskrivelse av forsøkene på å innføre den internasjonale tuberkulosekontrollstrategien i Russland. Deretter gir de eksempler på russernes reaksjoner på helsesamarbeid og våre vestlige prioriteringer. Russerne forstår for eksempel ikke hvordan vi kan prioritere fanger og narkomane i smittevernet. Forfatterne bygger på sin innsikt i russisk historie og politikk når de viser at smittevernet blir en arena for den interne russiske kampen mellom de unge som vil lære av Vesten, og de eldre «patriotene» som vil finne egne russiske løsninger bygd på Russlands stolte historie. Kapitlet bringer oss mye nærmere en forståelse av russernes holdninger, ofte skeptiske, til våre vestlige ideer i smittevernet.